Visoka tehnička škola Niš

Studijski program: Komunikacione tehnologije

Predmet: Elektronska merna instrumentacija - EMI

Prof. dr Zoran Veličković, dipl. inž. el.

2019/2020.

Prof. dr Zoran Veličković, dipl. inž. el.

Elektronska merna instrumentacija

Osnove računa grešaka - statistička obrada rezultata merenja

(3)

Sadržaj

Greške merenja

- **RAZLIKA** između dobijenog **REZULTATA MERENJA** i **TAČNE VREDNOSTI** merene veličine naziva se **GREŠKA MERENJA**.
- Definicija greške u odnosu na pravu (tačnu) vrednost veličine koja se meri ima samo **TEORIJSKI ZNAČAJ**, jer se njena vrednost **NE MOŽE ODREDITI** (Zašto?) (nije poznata tačna vrednost!).
- Šta vi mislite: Kome je poznata tačna vrednost merene veličine?
- Budite uvek **KRITIČNI** (podozrivi) prema dobijenim rezultatima merenja (naročito za merenja koja ste **VI** obavili)!
- **ANALIZIRAJTE** moguće **IZVORE GREŠAKA** merenja kako bi ih sveli na najmanju meru.
- Za potrebe **ANALIZE DOBIJENIH REZULTATA MERENJA** razvijena je posebna grana nauke koja se naziva **TEORIJA ili RAČUN GREŠAKA**.

Klasifikacija grešaka merenja

- Prema izvoru nastajanja, greške se mogu svrstati u **TRI** osnovne grupe:
  - **GRUBE** greške,
  - **SISTEMATSKE** greške i
  - **SLUČAJNE** greške.
- **GRUBE GREŠKE** su izrazito uočljive, a uzrokovane su:
  - **NESTRUČNOŠĆU** ili **NEPAŽNJOM** operatera,
  - **NEPODEŠENIM** instrumenatom,
  - **NEADEKVATNOM** UPOTREBOM ili **POGREŠNIM** izračunavanjem.
- Dok postoji **LJUDSKI FAKTOR** biće i ovog tipa grešaka!
- Osnovni preduslovi da se izbegnu **GRUBE GREŠKE** su dobro poznavanje:
  - **OSOBINA** objekta merenja,
  - **MOGUĆNOSTI** i **KARAKTERISTIKE** mernih sredstava kao i
  - **USLOVA** merenja.

Operateri merenja

Račun grešaka merenja (1)

- **TEORIJSKA ANALIZA GREŠAKA** merenja omogućava da se:
  - **PREDVIDE** uzroci nastajanja,
  - **UTVRDI** priroda ponašanja,
  - **ODABERU** i **PRIMENE** adekvatne metode i postupci za njihovu procenu i iznađu mogućnosti za njihovo smanjenje.
- Ako se **PRAVA VREDNOST** merene veličine označi sa **X**, a rezultat merenja sa **A**, onda njihova razlika, data u jedinicama merene veličine, predstavlja **APSOLUTNU GREŠKU MERENJA**, **ΔX**, iskazanu relacijom:

$$\Delta X = |X - A| = \begin{cases} X - A, & X > A \\ A - X, & X < A \end{cases}$$

- Iz ove relacije sledi da **SE VREDNOST MERENE VELIČINE** u trenutku merenja može dobiti iz zraza $X_{1,2} = A \pm \Delta X$ odakle se **NE MOŽE ZNATI** koja je od dve merene veličine (X_1 ili X_2) njena prava vrednosti!

Apsolutna greška

- Za datu apsolutnu grešku, **PRAVA VREDNOST** merene veličine (zbog nejednoznačnosti greške) je data **INTERVALOM MOGUĆIH VREDNOSTI**.
- **INTERVAL MOGUĆIH VREDNOSTI** se matematički može izraziti u obliku:

$$X = (A - \Delta X, A + \Delta X)$$

$$A - \Delta X < X < A + \Delta X$$

- Za dobijenu vrednost rezultata merenja A i datu apsolutne greške ΔX, prava vrednost X može biti biti **BILO KOJA** od brojnih vrednosti na **INTERVALU SKUPA VREDNOSTI** $X=[x_i]$, i=1,2,3,...,n, koji je osenčan.

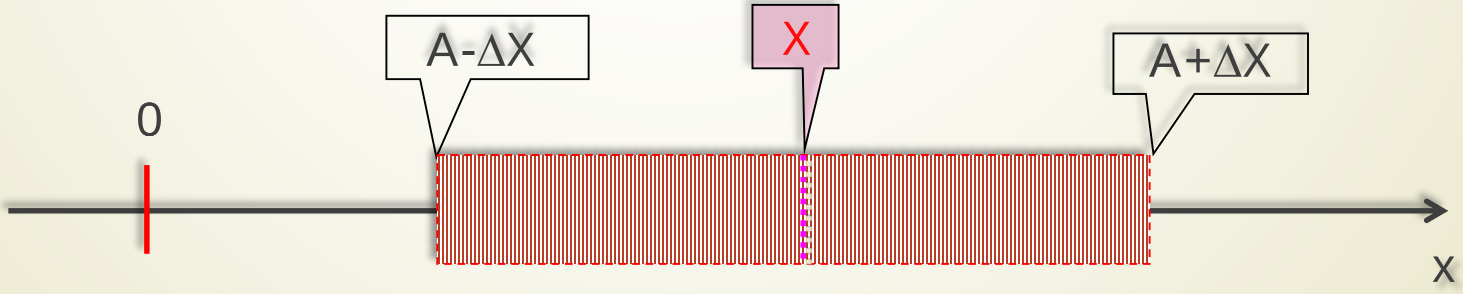

Relativna greška

- Umesto **APSOLUTNE GREŠKE** merenja ΔX (bilo sistematskog ili slučajnog karaktera), koristi se pojam **RELATIVNE GREŠKE** merenja δ_X i definiše se kao **PROCENTUALNI ODNOS** apsolutne greške Δx i prave vrednosti merene veličine X :

$$\delta_x = \frac{\Delta X}{X} 100 \ [\%]$$

- Znak relativne greške δ_X je određen **ZNAKOM APSOLUTNE GREŠKE.**
- U praktičnim primenama, u relaciji za relativnu grešku, prava vrednost X se može zameniti:
  - Izmerenom,
  - Procenjenom ili
  - Propisanom (normiranom)

  vrednošću merene veličine ili veličinom mere.

Nedostaci apsolutne greške

- **RELATIVNA GREŠKA** merenja daje **PRAVU PREDSTAVU** o **NIVOU TAČNOSTI** izmerene veličine.
- **Primer** 1: Ako je apsolutna greška merenja napona 5 mV -> pri mernju napona 10 mV, onda je RELATIVNA GREŠKA VRLO VELIKA, pri merenju napona od 10 V relativna greška bila znatno manja 0,5%!
- **Prmer** 2: Kako otpornost voltmetra Rv, kojim se meri napon VV u električnom kolu u tačkama A i B, kao na slici (a), svojim prisustvom remeti radni režim tog kola?
- Kolika je zbog toga greška merenja napona VV pod uticajem otpornosti voltmetra RV?

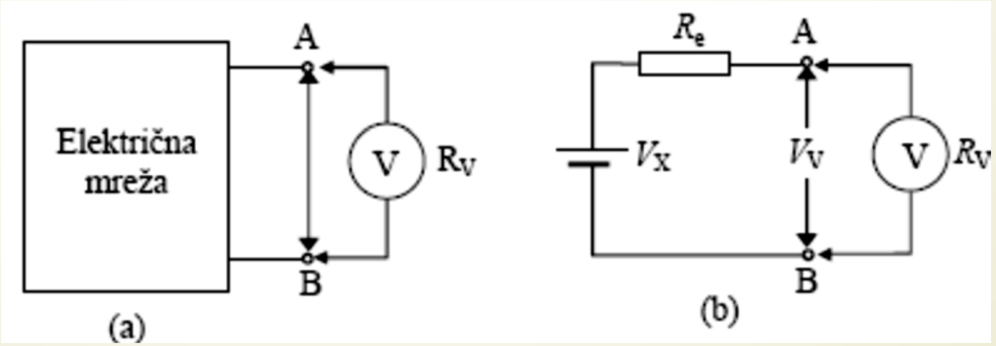

Izvedena greška merenja

- **IZVEDENA GREŠKA MERENJA** određuje se tako, što se u izrazu za relativnu grešku δ_X , **PRAVA VREDNOST** merene veličine zamenjuje (prema izvesnim kriterijumima) sa **PROPISANOM VREDNOŠĆU** X_n.
- Izvedena greška služi za **KLASIFIKACIJU MERNIH SREDSTAVA** sa različitim opsezima merenja prema tačnosti, tako da se često koristi za određivanje tačnosti rezultata merenja.
- Ako se u izrazu za δ_X koristi **PROPISANA** (normirana) vrednost, onda se na taj način određuje **KLASA TAČNOSTI INSTRUMENATA**.
- **PROPISANE** (normirane) vrednosti X_n date su kao podaci na samoj meri - na indikatoru mernog instrumenta ili u priloženoj dokumentaciji merila.
- **KLASA TAČNOSTI** je propisana **METROLOŠKA KARAKTERISTIKA** mernih instrumenata.

Klasa tačnosti instrumenta

- **KLASA TAČNOSTI** je dozvoljena **IZVEDENA RELATIVNA GREŠKA MERENJA INSTRUMENTA**, dobijena **OVEROM** tih mernih instrumenata sa odgovarajućim mernim standardima.
- **OVERA INSTRUMENATA** je postupak **UPOREĐIVANJA PO TAČNOSTI** ispitivanog instrumenta sa referentnim instrumentom.

- **KLASA TAČNOSTI** p je definisana u odnosu na **GRANIČNE VREDNOSTI** (više granice) apsolutne greške MERNOG OPSEGA INSTRUMENTA, iskazana relacijom:

$$p = \frac{\Delta X_{max}}{X_{gr}} 100\ [\%]$$

  - ΔX_{max} – **MAKSIMALNA APSOLUTNA GREŠKa** pri overi instrumenta,
  - X_{gr} - PROPISANA VREDNOST kao gornja vrednost mernog opsega.

Standardne klase instrumenata

- Vrednosti klasa tačnosti instrumenata su obično označene konvencionalno prihvaćenim **BROJEVIMA** ili **SIMBOLIMA** pod nazivom **OZNAKE KLASA**.

- Oznake klasa za **ELEKTRIČNE POKAZNE INSTRUMENTE** predstavljene su nizom brojeva:

A=[0,1; 0,2; 0,5; 1; 1,5; 2; 2,5 ; 5].

- Iz definiciong obrasca za relativnu grešku proističe da je:
  - Relativna greška je **OBRNUTO PROPORCIONALNA VREDNOSTI MERENE VELIČINE**!
- Zato je u praksi preporučljivo da se kod instrumenata sa analognom skalom rezultat merenja očitava u **GORNJOJ TREĆINI SKALE** mernog opsega.

Primer: Voltmetar klase tačnosti 1

- Voltmetar klase tačnosti 1 ima skalu od X_{gr} = 150 V. Pri merenju nekog napona voltmetar je pokazao 83 V. Odredi maksimalnu relativnu grešku pri ovom pokazivanju voltmetra.
  - Prema definiciji maksimalna apsolutna greška (dakle na opsegu od 150 V) je:

$$\Delta X_{max} = \frac{p \cdot X_{gr}}{100} = \frac{\pm 1 \cdot 150}{100} = \pm 1.5\ V$$

  - Tako je maksimalna relativna greška pri pokazivanju od 83 V:

$$p = \frac{\Delta X_{max}}{X} \cdot 100 = \frac{\pm 1.5\ V}{83\ V} \cdot 100 = \pm 1.814\%$$

Primer: Voltmetar klase tačnosti 1, nastavak

- Iz ovog primera se vidi da voltmetar pri punom skretanju (150 V) ima garantovanu graničnu relativnu grešku od **±1%**.
- Pri pokazivanju napona od 83V, relativna greška se POVEĆAVA na ± 1.814%!
- Ovo znači da će merenje još manjih napona na ovoj skali imati još VEĆU relativnu grešku!
  - Pri merenju napona od 60V relativna greška je ± **2.5%!**
  - Pri merenju napona od 30V relativna greška je **± 5%!**
- Ovo je posledice činjenice da je maksimalna apsolutna greška instrumenta konstanta.
- Evo praktične potrebe za očitavanjem instrumenta u **POSLEDNJOJ TREĆINI SKALE**.

Domaći

- Voltmetar sa pokretnim kalemom i mernim opsegom od 150V, pokazao je pri referentnim uslovima: 10V, 20V, ..., 150V, dok je tačna vrednost merenog napona iznosila: 10.0, 20.1, 30.1, 40.2, 50.1, 60.0, 69.9, 79.8, 89.7, 99.9, 110.0, 120.2, 130.1, 140.1 i 150V.
- Kojoj klasi tačnosti pripada ovaj voltmetar?

- Odgovor: Instrument je klase 0.2.
- Pogledajte rešenje na sledećem slajdu.

Domaći, rešenje

- KLASA TAČNOSTI p je definisana u odnosu na granične vrednosti apsolutne greške mernog opsega instrumenta.

$$p = \frac{\Delta X_{max}}{X} \cdot 100$$

$$X_{gr} = 150\,V$$

Redni broj	Izmereni napon [v]	Tačan napon [v]	Apsolutna greška [v]	Granična greška[%]
1.	10	10.0	0.0	0.0
2.	20	20.1	0.1	0.067
3.	30	30.1	0.1	0.067
4.	40	40.2	0.2	0.13
5.	50	50.1	0.1	0.067
6.	60	60.0	0.0	0.0
7.	70	69.9	0.1	0.067
8.	80	79.8	0.2	0.13
9.	90	89.7	0.3	0.2
10.	100	99.9	0.1	0.067
11.	110	110.0	0.0	0.0
12.	120	120.2	0.2	0.13
13.	130	130.1	0.1	0.067
14.	140	140.1	0.1	0.067
15.	150	150.0	0.0	0.0

Slučajne greške i rezultat merenja (1)

- **SLUČAJNE GREŠKE** kod merenja se mogu uočiti samo kod **PONOVLJENOG NIZA MERENJA JEDNE ISTE** veličine sa istim sredstvima merenja i u potpuno **JEDNAKIM USLOVIMA.**
- Niz **PONOVLJENIH REZULTATA** merenja ispoljava **SLUČAJNI KARAKTER** - pojedinačni rezultati merenja se **MAKAR I MALO** međusobno razlikuju!
- Rezultati merenja predstavljaju posebnu vrstu **SLUČAJNIH VELIČINA** sa svim svojim specifičnostima i karakteristikama!
- U obradi višestruko ponovljenih rezultata merenja kao slučajnih veličina polazi se od analize osobina **VEROVATNOĆE NJIHOVOG POJAVLJIVANJA.**
- **REZULTATI MERENJA** su posebna vrsta **SLUČAJNIH VELIČINA**, čiji se parametri mogu **PROCENJIVATI** zakonima **TEORIJE VEROVATNOĆE i MATEMATIČKE STATISTIKE.**

Pojmovi matemetičke statistike

- U nastavku su date definicije često korišćenih pojmova iz matematičke statistike primenjenih na obradu rezultata merenja:
  - **POPULACIJA** X je NEOGRANIČENI NIZ svih mogućih vrednosti, xi, slučajne veličine, x, $X=\{x_1, ..., x_i, . . . , x_n, . . . \}$.
  - **UZORAK** je OGRANIČENI NIZ, ili podskup slučajnih vrednosti rezultata merenja: $U_k=\{x_1, x_2, x_3, . . . , x_k\}$.
  - **SERIJA** je OGRANIČENI NIZ, ili podskup ODABRANIH uzoraka iz populacije: $S_m=\{U_1, U_2, U_3, . . . , U_m\}$
- **OBRADA REZULTATA MERENJA** podrazumeva skup svih aktivnosti **TOKOM** i **NAKON** merenja.
- Cilj obrade rezultata merenja jeste da se **ODREDI** (proceni) NAJVEROVATNIJA VREDNOST rezultata merenja sa **ŠTO MANJIM** brojem ponovljenih mernih postupaka.

Aritmetička sredina

- Ako je X_0 tačna vrednost, već znamo da je **APSOLUTNA GREŠKA** svakog pojedinačnog merenja:

$$\Delta X_n = X_n - X_0$$

je (takođe) **SLUČAJNA VELIČINA**!

- Sabiranjem levih i desnih strana jednačine se može pokazati da je:

$$\Delta X_1 + \Delta X_1 + \Delta X_1 + \cdots \Delta X_1 = X_1 + X_2 + \cdots X_n - nX_0$$

Odakle se dobija:

$$X_0 = \underbrace{\frac{1}{n}(X_1 + X_2 + \cdots X_n)}_{\text{Aritmetička sredina}} - \frac{1}{n}(\Delta X_1 + \Delta X_2 + \cdots \Delta X_n)$$

- Odnosno:

0, n→∞

$$X_0 = \bar{X} - \frac{1}{n}\left[\sum_{1}^{n} \Delta X_i\right]$$

$$n \to \infty$$

$$\Delta X_i \to 0$$

$$X_0 \to \bar{X}$$

Grafički prikaz mernih podataka

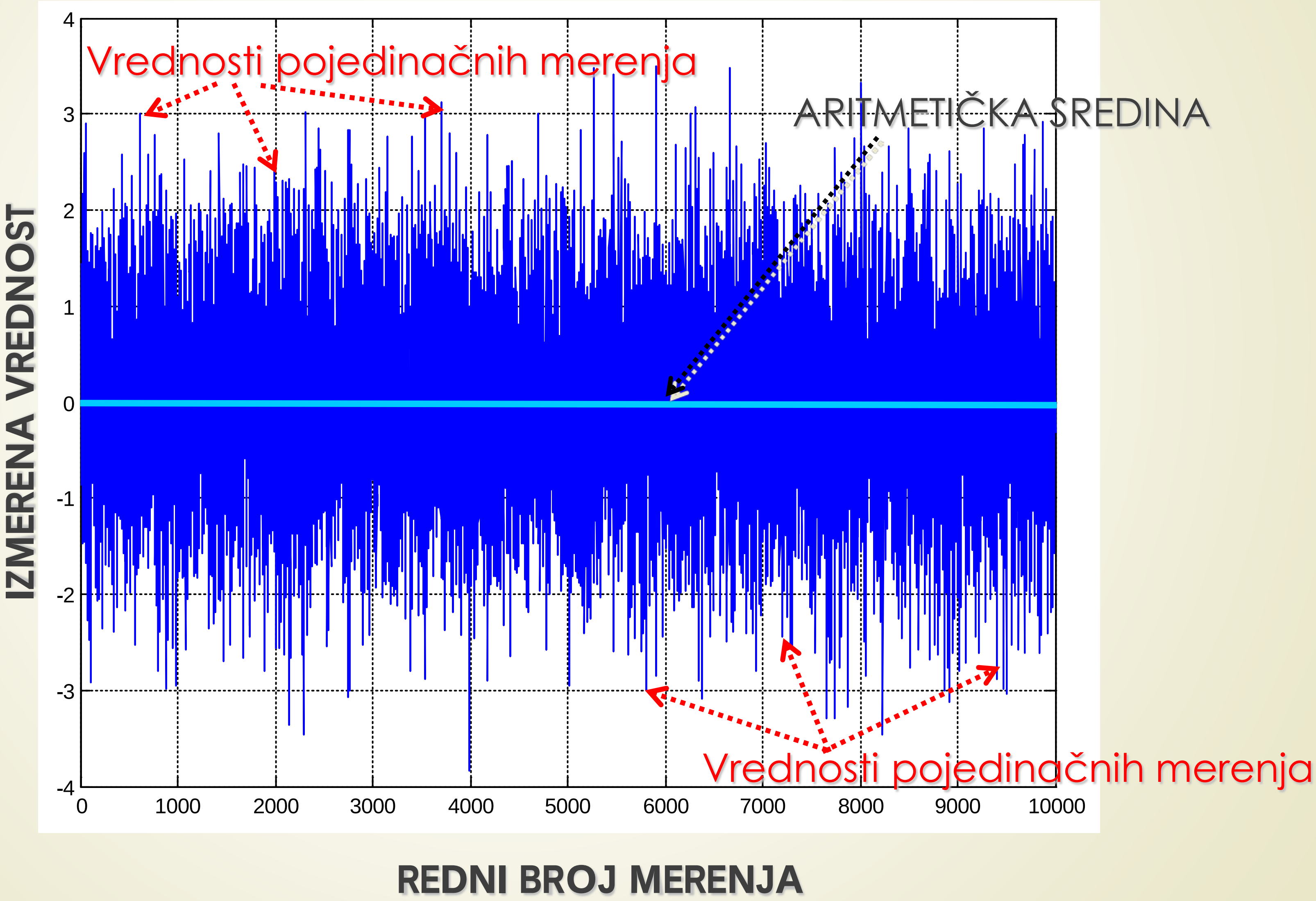

Aritmetička sredina

- Tako, kod ponovljenih merenja ima se:

$$\bar{X} = \frac{n_1 X_1 + \cdots + n_k X_k}{n_1 + \cdots + n_k} = \frac{1}{n}\left[\sum_{1}^{k} n_i X_i\right]$$

- Gde je n_i **UČESTANOST** (frekvencija) izmerene vrednosti X_i.
- Pri dovoljno velikom n ($n \to \infty$), **RASPODELA UČESTANOSTI** slučajnih grešaka se pokorava **GAUSOVOM ZAKONU**.
- Prema **GAUSOVOM ZAKONU**, najveća verovatnoća učestanosti se određuje iz uslova da funkcija f(A) ima **MINIMALNU VREDNOST**!

$$f(A) = \sum_{i=1}^{n} (X_i - A)^2$$

Suma kvadrata greške koju treba minimizirati

Obrada rezultata merenja

- Funkcija f(A) predstavlja ODSTUPANJE i-tog rezultata merenja od veličine A koja sa NAJVEĆOM VEROVATNOĆOM predstavlja NAJBOLJU APROKSIMACIJU tačne vrednosti X_o.
- Kvadrat ove razlike treba da bude **MINIMALAN** u svakom pojedinačnom merenju!
- Uslov minimima funkcije se dobija kada je: f´(A) = 0:

$$-2\sum_{i=1}^{n}(X_i - A) = 0$$

$$\sum_{i=1}^{n} X_i = n \cdot A$$

Najbolja aproksimacija!

$$A = \frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n} X_i = \bar{X} = \bar{X}$$

Standardna devijacija STD (1)

- Za **PROCENU REZULTATA MERENJA** koristi se **SREDNJA KVADRATNA GREŠKA POJEDINAČNOG MERENJA** ili **STANDARDNA DEVIJACIJA** (STD).
- **STD** je pretpostavljena (kaže se i hipotetička) **GREŠKA** (s) koju treba učiniti **U SVAKOM MERENJU** da bi ona dala **ISTU SUMU KVADRATA GREŠAKA** koju imaju STVARNE apsolutne greške.
- Za teorijski **BESKONAČNO** veliki broj merenja ($n \rightarrow \infty$) ova veličina – standardna devijacija se obeležava sa (s) (sigma), ali se u praksi uvek radi samo sa **KONAČNIM BROJEM** MERENJA, tako da se dobijena veličina obeležava sa s.
- Prema definiciji standardne devijacije ma se:

$$ns^2 = \sum_{i=1}^{n} (X_i - X_0)^2$$

Varijansa

$$s^2 = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^{n} (X_i - X_0)^2 \qquad s \rightarrow \sigma \, , n \rightarrow \infty$$

Standardna devijacija STD (2)

- U zadacima se koriste sledeći obrasci u kojima umesto X_o figuriše $\bar{X}$, tako da se ima:

$$\bar{X} = \frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n} X_i\,, \qquad s = \sqrt{\frac{1}{n-1}\sum_{i=1}^{n}(X_i - \bar{X})^2}$$

- Kod višestrukog merenja pojedine fizičke veličine zbog neodstranjenih SLUČAJNIH GREŠAKA, rezultati pojedinih merenja se **RASIPAJU OKO SREDNJE VREDNOSTI**!
- Jasno je da će se pojedini rezultati merenja će se **PONOVITI**, kada se nazivaju **UČESTANOST IZMERENE VREDNOSTI**.
- Ako se dobijeni rezultati merenja predstave u **2D PROSTORU**:

  merena_vrednost ~ normalizovana_učestanost_pojavljivanja

  dobija se grafik pod nazivom **HISTOGRAM**.
- Ako $n \to \infty$, umesto **HISTOGRAMA** govori se o **GUSTINI VEROVATNOĆE**.

Histogram/Gustina verovatnoće

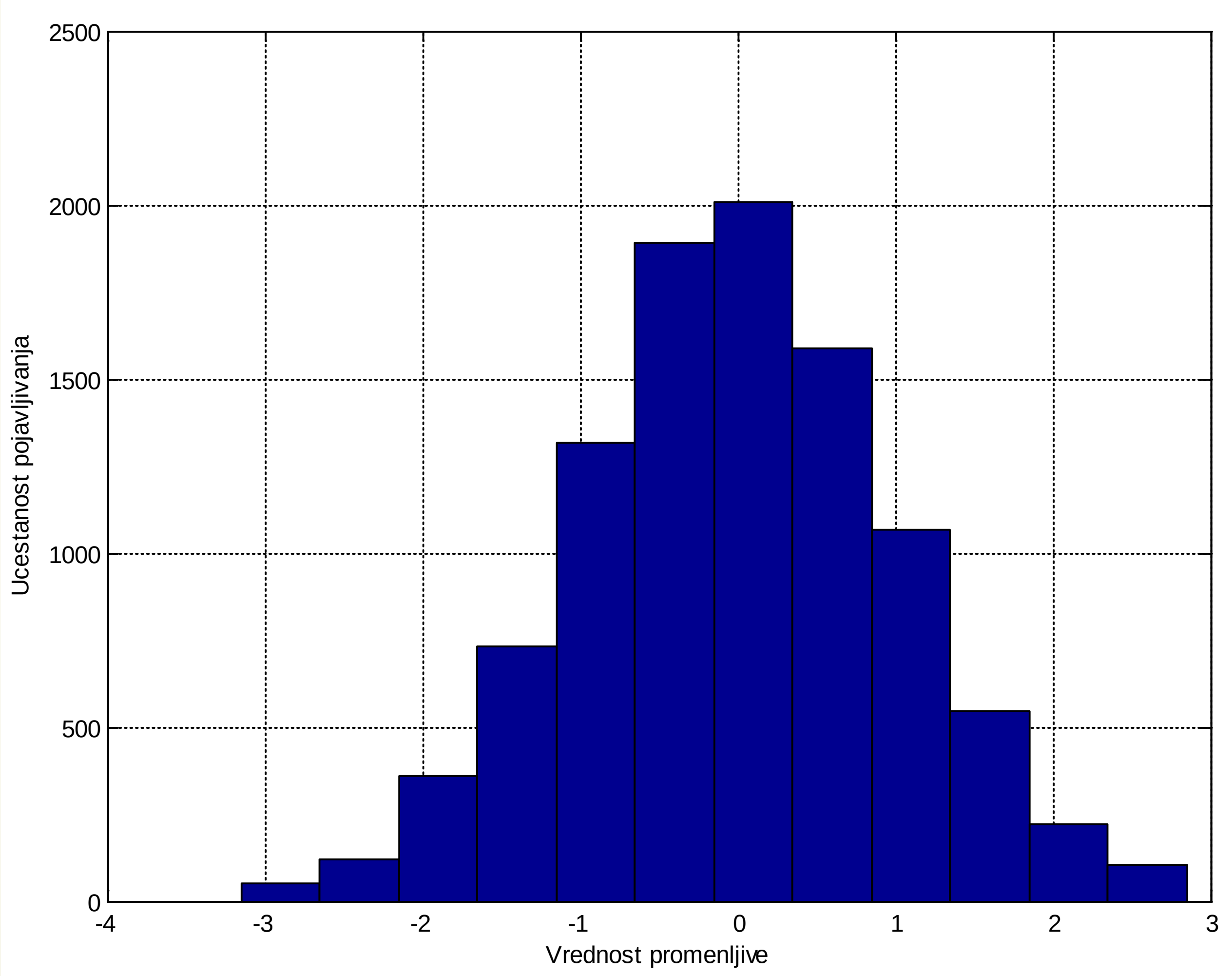

Rezultat merenja kao slučajna veličina (1)

- Funkcija **RASPODELE VEROVATNOĆE** (ili **Integralni zakon verovatnoće**) slučajne vrednosti veličine, Xi , jeste **VEROVATNOĆA POJAVLJIVANJA SLUČAJNE VELIČINE** X koja je manja od Xi:

$$F(X_i) = P(X < X_i) = \sum_{i, X < X_i} p_i$$

- Grafik funkcije **RASPODELE VEROVATNOĆE** je **MONOTONO RASTUĆA FUNKCIJA** sa graničnim vrednostima $F(-\infty) = 0, F(+\infty) = 1.$
- **VEROVATNOĆA** da se slučajna veličina X nađe u intervalu Δx jeste razlika vrednosti funkcije raspodele verovatnoća $F(x_i)$ i $F(x_i+\Delta x)$:

$$F(x_i+\Delta x) - F(x_i) = P(x_i < X < x+\Delta x) = P(X < x_i+\Delta x) - P(X < x_i)$$

Integral gustine raspodele verovatnoće

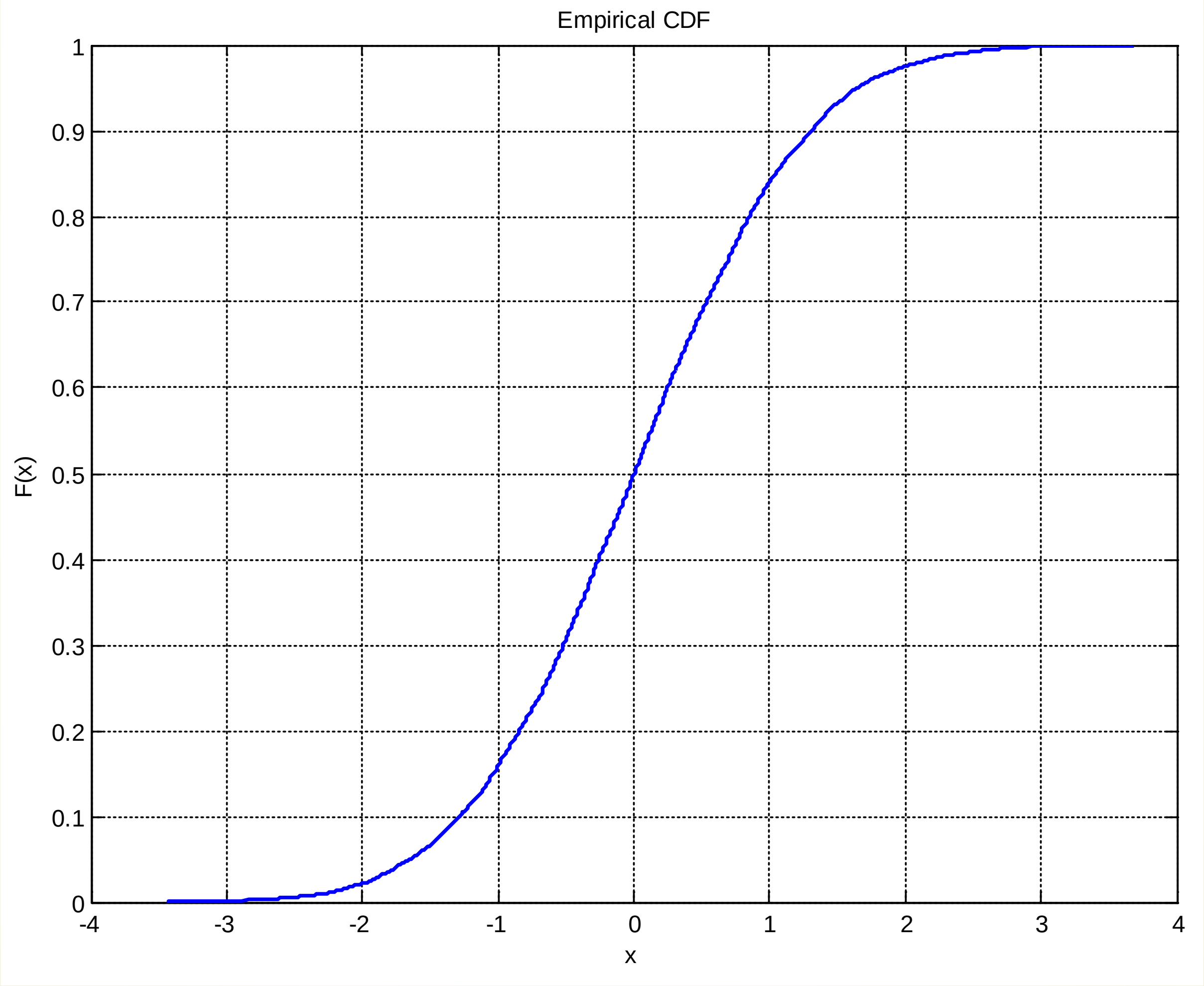

Gustina verovatnoće

Izmerena vrednost

Gustina/integral raspodele verovatnoće

$p(x_1 < X < x_2)$

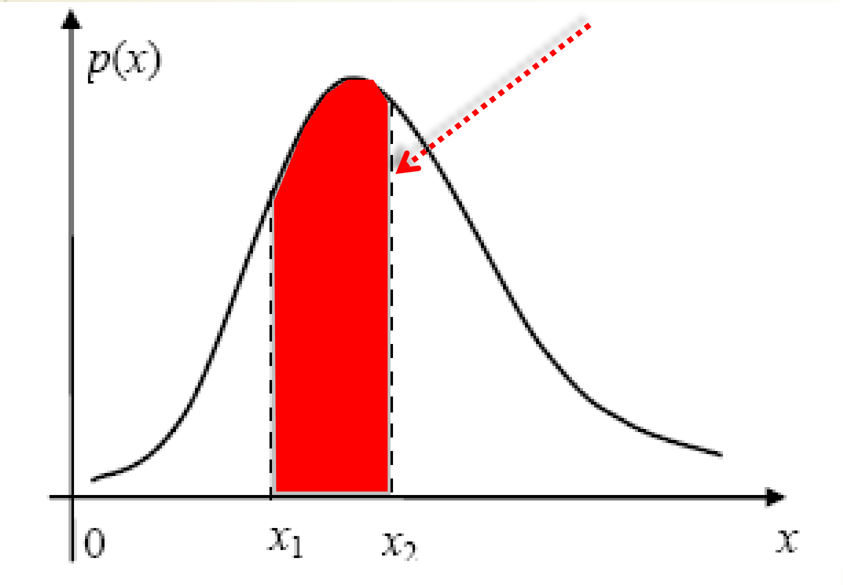

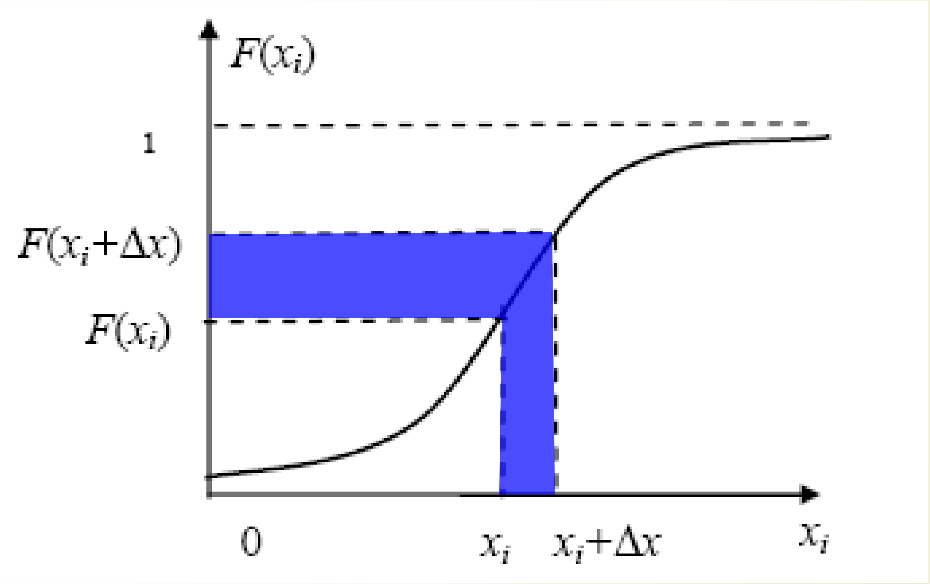

GUSTINA raspodele verovatnoće

p(x)

INTEGRAL gustine raspodele verovatnoće

F(x)

$$p(x_1 < X < x_2) = F(x_2) - F(x_1) = \int_{x_1}^{x_2} p(x)dx$$

Diferencijal verovatnoće

- Ova verovatnoća predstavlja **DIFERENCIJAL VEROVATNOĆE** čija je vrednost brojno jednaka **POVRŠINI ISPOD FUNKCIJE** F(x_i) na intervalu Δx.
- Ova površina se može dobiti kao proizvod određenog parametra verovatnoće p(x) i intervala Δx:

$$\mathrm{p}(x_i < X < x_i + \Delta x) = \Delta p = p(x_i) \cdot \Delta x$$ ili

$$\mathrm{p}(x_i) = \frac{\Delta p}{\Delta x}$$ tako da je $$\mathrm{F}\big(x_i = p(X < x_i)\big) = \int_{-\infty}^{+\infty} p(x)dx$$

$$\mathrm{F}(+\infty) = \int_{-\infty}^{+\infty} p(x)dx = 1$$

Normalna – Gausova raspodela

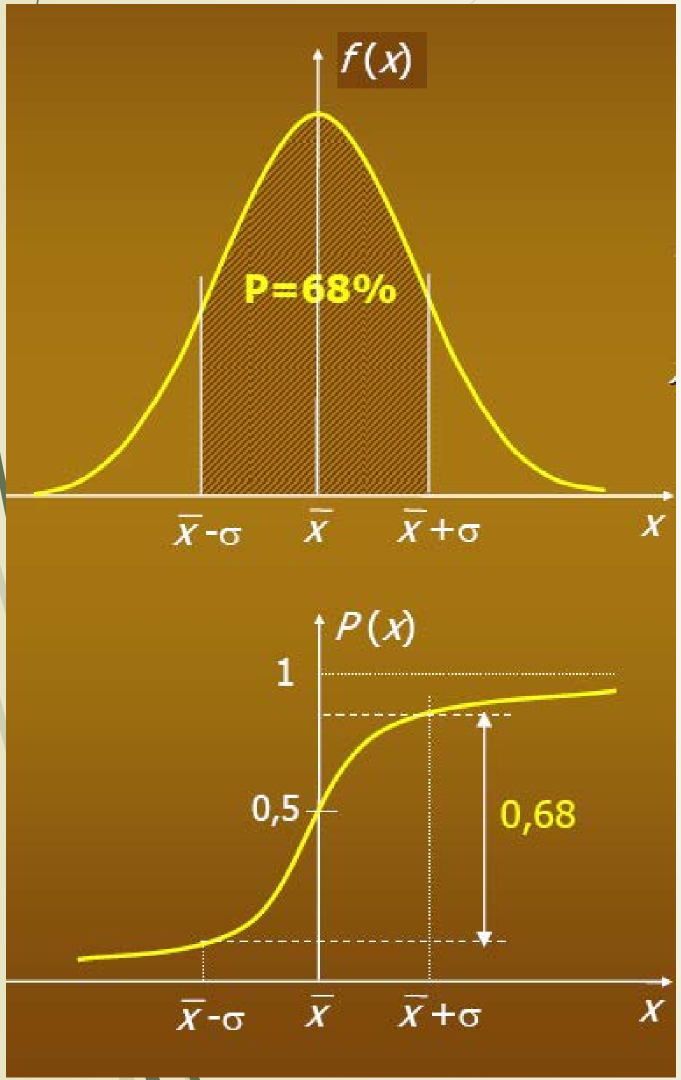

DVO-PARAMETARSKA FUNKCIJA NORMALNE (GAUSOVE) RASPODELE:

1. parametar: **STANDARDNA DEVIJACIJA** σ.
2. parametar: **SREDNJA VREDNOST** $\bar{x}$.

$$\mathrm{f}(x) = \frac{1}{\sigma\sqrt{2\pi}} e^{-\frac{(x-\bar{x})^2}{2\sigma^2}}$$

Za Normalnu (Gausovu) raspodelu verovatnoća greške na intervalu:

$$\bar{x} - \sigma < x < \bar{x} + \sigma$$

i iznosi:

$$p(\bar{x} - \sigma < x < \bar{x} + \sigma) = \int_{-\infty}^{\bar{x}+\sigma} f(x)dx - \int_{-\infty}^{\bar{x}-\sigma} f(x)dx = \int_{\bar{x}-\sigma}^{\bar{x}+\sigma} f(x)dx = \mathbf{0.68}$$

Parametar Normalne raspodele, σ

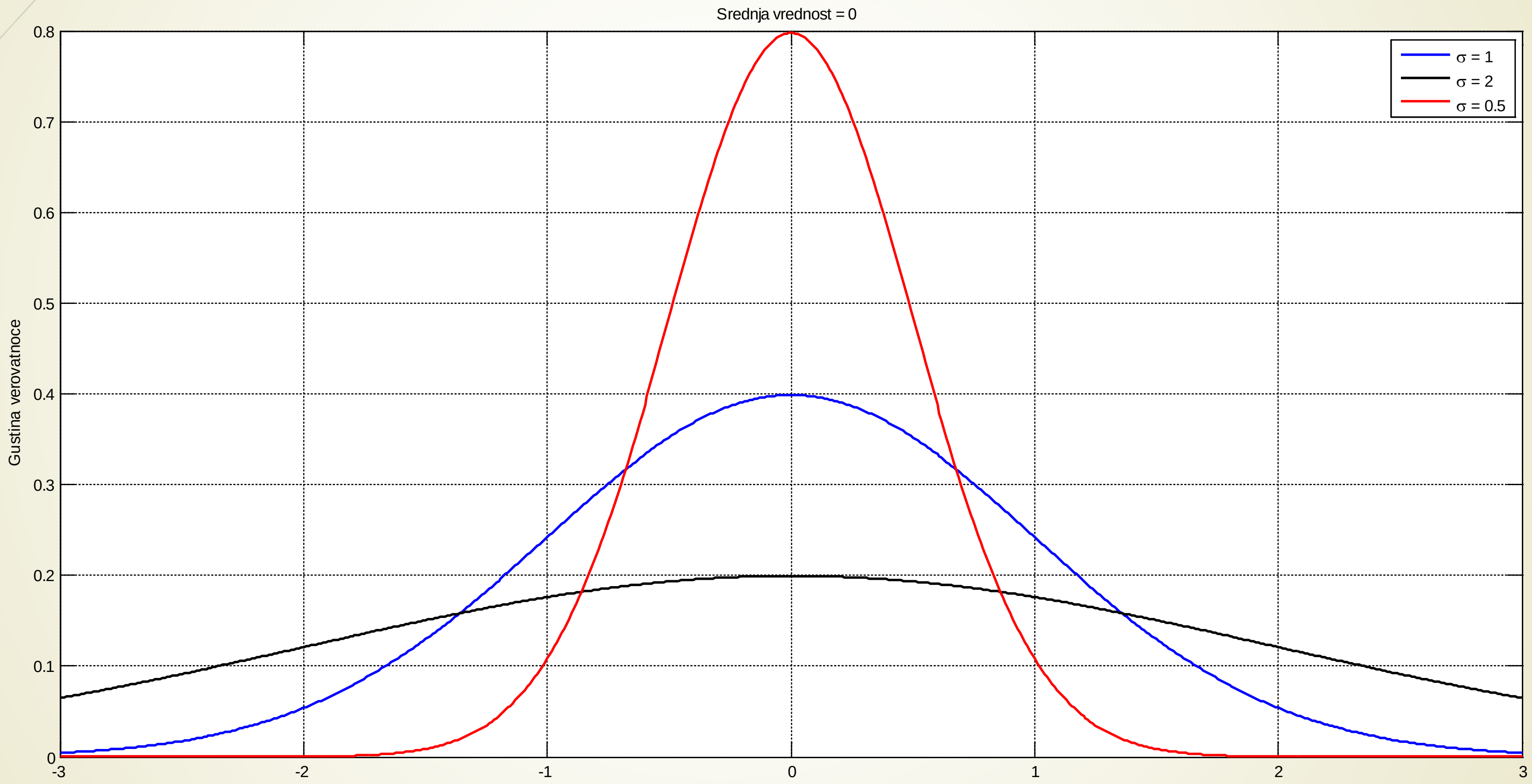

Uticaj parametra σ na oblik raspodele verovatnoće u odnosu na centar raspodele

Normalna raspodela slučajne veličine

- Za fizičke veličine sa **NORMALNOM RASPODELOM** važi da je verovatnoća **P=0.68** da se tačna vrednost merene veličine X nalazi u opsegu **±σ**:

$$\bar{x} - \sigma < X < \bar{x} + \sigma$$

- Za veličine sa NORMALNOM RASPODELOM važi da je verovatnoća P=0.95 da se tačna vrednost merene veličine X nalazi u opsegu **±2σ** :

$$\bar{x} - 2\sigma < X < \bar{x} + 2\sigma$$

- **PROCENA** najverovatnije vrednosti merene veličine je srednja vrednost niza ponovljenih rezultata merenja.
- **SREDNJA VREDNOST**, **STANDARDNA DEVIJACIJA** i **SREDNJA VREDNOST ARITMETIČKE SREDINE** se definišu na sledeći način (respektivno):

$$\bar{X} = \frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n} X_i, \qquad s \approx \sigma = \sqrt{\frac{1}{n-1}\sum_{i=1}^{n}(X_i - \bar{X})^2} \qquad \bar{s}(x) = \sqrt{\frac{1}{n(n-1)}\sum_{i=1}^{n}(X_i - \bar{X})^2} = \frac{s}{\sqrt{n}}$$

Tablica normalne raspodele

OPSEG	VEROVATNOĆA
$\bar{x} - \sigma < X < \bar{x} + \sigma$	68.3%
$\bar{x} - 2\sigma < X < \bar{x} + 2\sigma$	95.5%
$\bar{x} - 3\sigma < X < \bar{x} + 3\sigma$	99.7%
$\bar{x} - 4\sigma < X < \bar{x} + 4\sigma$	99.99%

Interval tolerancije

- Potrebno je još odredi **INTERVALNU VREDNOST** (intervalna procena) **NAJVEROVATNIJEG REZULTATA MERENJA** i **DISPERZIJU** (stepen rasipanja) **OKO PRAVE VRE**dnosti merene veličine.
- **PRAVA VREDNOST** se sa izvesnom verovatnoćom nalazi u "**INTERVALU TOLERANCIJE**" oko rezultata merenja - **ŠIRINA OVOG INTERVALA** određena je **MERNOM NESI**GURNOŠĆU.
- Izmerena vrednost je **CENTRALNI ELEMENT NIZA** kojim je predstavljena izmerena veličina.
- **MERNA NESIGURNOST** je parametar **PRIDRUŽEN MERNOM REZUL**TATU koji opisuje **RASIPANJE VREDNOSTI** koje bi se **RAZUMNO** mogle pripisati merenoj veličini.
- **STANDARDNA NESIGURNOST** je jednaka **STANDARDNOJ DEVIJACIJI** veličine za koju je data nesigurnost.

Merna nesigurnost (1)

- Generalno, **MERNA NESIGURNOST** se sastoji iz **DVE KOMPONENTE**:
  - Komponente koje se izračunavaju na osnovu **STATISTIČKE RASPODELE REZULTATA MERENJA**,
  - Komponente koje se nalaze iz njihove **OČEKIVANE VEROVATNOĆE**.
- Prema TEORIJI VEROVATNOĆE, zakon verovatnoće slučajne veličine karakterišu:
  - **FUNKCIJA RASPODELE VEROVATNOĆE**,
  - **FUNKCIJA GUSTINE VEROVATNOĆE i MOMENTI**.

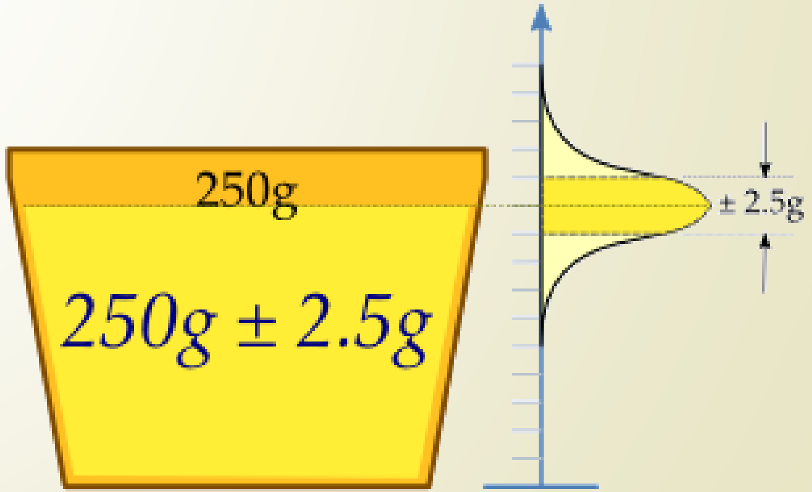

Merna nesigurnost (2)

- Određujući **PODRUČJE NESIGURNOSTI** pretpostavljeno je da su otklonjenje sve **SISTEMATSKE GREŠKE** (što naravno nije čest slučaj)!
- **NEPOZNATE SISTEMATSKE GREŠKE** se mogu **PROCENITI** tako što se na mernu nesigurnost (aritmetičke sredine) iz n pojedinačnih merenja **DODAJE PROCENJENA VREDNOST SISTEMATSKIH GREŠAKA** f :

$$u = \pm\left[\left|\frac{t}{\sqrt{n}}s\right| + |f|\right]$$

- Tako se konačni rezultat predstavlja u obliku: $\bar{x} \pm u$
- **Merna nesigurnost** *u* se može smanjiti **POVEĆANJEM BROJA EKSPERIMENATA**, ali samo do određene granice.
- Generalno **NEMA SVRHE** obaviti preterano mnogo eksperimenata!
- Za bolje procene merne nesigurnosti koriste se **DVA POSTUPKA**:
  - **PONAVLJANJE** eksperimenta i
  - **UPOREDNI** eksperimenti.

Područje pouzdanosti

- Kada je **POZNATA STANDARDNA DEVIJACIJA** σ - PODRUČJE POUZDANOSTI se definiše kao:

$$x_0 = \bar{x} \pm \frac{k}{\sqrt{n}}\sigma \qquad \text{ili} \qquad \bar{x} - \frac{k}{\sqrt{n}}\sigma < x_0 < \bar{x} + \frac{k}{\sqrt{n}}\sigma$$

- n - predstavlja broj merenja,
- k - konstanta koja zavisi od željenog područja pouzdanosti P.

- Tako za k=1 ima se P=68.28%,
- Tako za k=2 ima se P=95.44%,
- Tako za k=3 ima se P=99.73%,
- Tako za k=4 ima se P=99.99%

- Laboratorijska vežba 10.

Područje pouzdanosti i Studentova raspodela

- **PODRUČJE POUZDANOSTI** za merenja kod kojih **NIJE POZNATA STANDARDNA DEVIJACIJA** i **MALI BROJ MERENJA** određuje se putem **STUDENTOVE** (*t*-raspodela) raspodele, odnosno:

$$x_0 = \bar{x} \pm \frac{t}{\sqrt{n}} s \qquad \text{ili} \qquad \bar{x} - \frac{t}{\sqrt{n}} s < x_0 < \bar{x} + \frac{t}{\sqrt{n}} s$$

- Tako ako se želi P=0.68, za n=3, t=1,32
  za n=10, t=1.06
  za n=100, t=1.00
- Tako ako se želi P=0.95, za n=3, konstanta t=4.3
  za n=10, t=2.3
  za n=100, t=2.00
- Tako ako se želi P=0.99, za n=3, konstanta t=9.92
  za n=10, t=3.25
  za n=100, t=2.6